

Juodasis Gražuolis

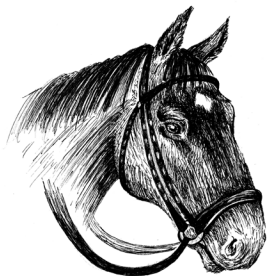
ANNA SEWELL

ILIUSTRAVO
KAROLINA
ALEJŪNIENĖ

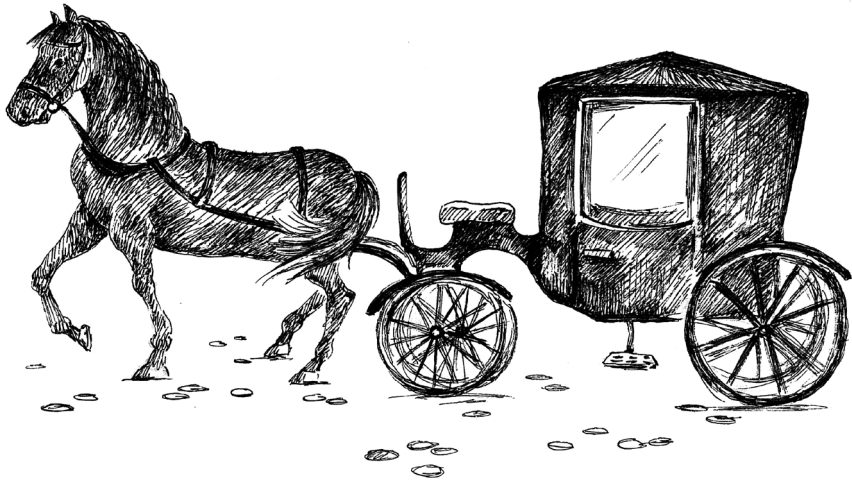

Juodasis Gražuolis

Versta iš:
Anna Sewell
BLACK BEAUTY.
THE AUTOBIOGRAPHY OF A HORSE
Platt and Munk, Niujorkas, 1911

ISBN 978-609-441-517-3

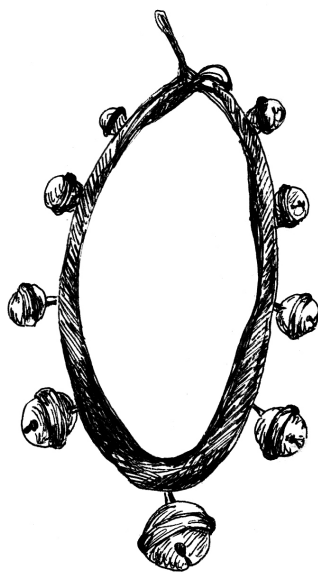
Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo
bibliotekos Nacionalinės bibliografijos
duomenų banke (NBDB).

Tekstas, Anna Sewell
© Iliustracijos, Karolina Alejūnienė, 2018
© Vertimas į lietuvių kalbą, Vilija Vitkūnienė, 2018
© Leidykla „Nieko rimto“, 2018

ANNA SEWELL

Juodasis Gražuolis

ŽIRGO AUTOBIOGRAFIJA

Iliustravo Karolina Alejūnienė

Iš anglų kalbos vertė Vilija Vitkūnienė

Vilnius
2018

Ši nedidelė knygelė
skiriama su didžiausia meile
mano brangiai ir gerbiamai Motinai,
kuri savo gyvenimą – nė kiek ne mažiau
nei plunksną –
paskyrė kitų gerovei.

Turinys:

I DALIS

- 1 skyrius. **Pirmieji namai** / 11
- 2 skyrius. **Medžioklė** / 15
- 3 skyrius. **Pratinuosi prie kamanų** / 19
- 4 skyrius. **Bertviko parkas** / 24
- 5 skyrius. **Gera pradžia** / 28
- 6 skyrius. **Laisvė** / 34
- 7 skyrius. **Kanduolė** / 36
- 8 skyrius. **Kanduolės istorijos tęsinys** / 43
- 9 skyrius. **Linksmakojis** / 48
- 10 skyrius. **Pokalbis sode** / 52
- 11 skyrius. **Be užuolankų** / 60
- 12 skyrius. **Audringa diena** / 65
- 13 skyrius. **Nelabojo žymė** / 70
- 14 skyrius. **Džeimsas Hovardas** / 74
- 15 skyrius. **Senasis užėigos namų arklininkas** / 78
- 16 skyrius. **Gaisras** / 82
- 17 skyrius. **Pokalbis su Džonu Manliu** / 87
- 18 skyrius. **Jojame daktaro** / 93
- 19 skyrius. **Vien dėl neišmanymo** / 98
- 20 skyrius. **Džo** / 102
- 21 skyrius. **Išsiskyrimas** / 106

II DALIS

- 22 skyrius. **Erlsholas** / 113
- 23 skyrius. **Spyris į laisvę** / 119
- 24 skyrius. **Ledi Ana, arba pabėgęs žirgas** / 124

- 25 skyrius. Reubenas Smitas / 132
26 skyrius. Kuo tai baigėsi / 137
27 skyrius. Nuvaryti ir smunkantys žemyn / 141
28 skyrius. Nuomojamas žirgas ir jo vadelėtojai / 145
29 skyrius. Londoniečiai / 150
30 skyrius. Vagis / 158
31 skyrius. Apsimetėlis / 162

III DALIS

- 32 skyrius. Arklių turgus / 169
33 skyrius. Samdomo ekipažo arklys / 175
34 skyrius. Senas karo žirgas / 180
35 skyrius. Džeris Barkeris / 186
36 skyrius. Sekmadienio ekipažas / 194
37 skyrius. Auksinė taisyklė / 200
38 skyrius. Dolė ir tikras džentelmenas / 206
39 skyrius. Nuskurėlis Semas / 211
40 skyrius. Vargšė Kanduolė / 216
41 skyrius. Mėsininkas / 219
42 skyrius. Rinkimai / 223
43 skyrius. Draugą nelaimėje pažinsi / 226
44 skyrius. Senasis Kapitonas ir jo įpėdinis / 232
45 skyrius. Džerio Naujieji metai / 238

IV DALIS

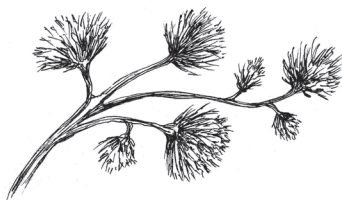
- 46 skyrius. Džeikas ir dama / 249
47 skyrius. Sunkūs laikai / 254
48 skyrius. Ūkininkas Taregudas ir jo vaikaitis Vilis / 260
49 skyrius. Mano paskutiniai namai / 265

I DALIS

Pirmieji namai

PIRMIEJI MANO NAMAI, KURIUOS PUIKIAI PRISIMENU, buvo didelė, smagi pieva su skaidraus vandens kūdra. Virš jos sviro keli ūksmingi medžiai, tolimajame pakrašty žėlė vikšriai ir vandens lelijos. Viename pievos šone per gyvatvorę žvelgdavome į arimą, kitame – pro vartus į prie kelio stovintį šeimininko namą. Ant kalvelės augo eglynėlis, žemai, po atsikišusiu stačiu skardžiu, tekėjo upelis.

Kol buvau jauniklis, mitau motinos pienu, nes dar neėdžiau žolės. Dienomis bėgiodavau šalia jos, naktimis atsigulęs priglusdavau jai prie šono. Užėjus karščiams stoviniuodavome prie kūdros, medžių pavėsyje, atšalus įsitaisydavome jaukioje, šiltoje pašiūrėje netoli eglynėlio.

Vos paūgėjau ir įstengiau ėsti žolę, mama dienomis išeidavo dirbti ir grįždavo tik vakare.

Be manęs, pievoje augo dar šeši kumeliukai, jie buvo vyresni, kai kurie kone tokio pat ūgio kaip suaugę arkliai. Laigydavau su jais ir būdavo baisiai smagu. Iš visų jėgų,

kiek tik kojos neša, šuoliuodavome aplink lauką ratu. Kartais mūsų žaidimai būdavo šiurkštoki, nes kumeliukai dažnai ne tik šuoliuodavo, bet ir kandžiodavosi bei spardydavosi.

Vieną dieną, mums gerokai apsispardžius, motina su-
prunkštė šaukdama prieiti.

– Noriu, kad įsiklausytum, ką pasakysiu, – kalbėjo ji. – Čia gyvenantys kumeliukai yra labai puikūs, bet jie – sunkieji arkliai ir, be abejo, gražiai elgtis neišmoko. Tu esi grynakraujis, geros veislės žirgas, tavo tėvas šiuose kraštuose turi gerą vardą, o tavo senelis dvejus metus iš eilės Niumarketo lenktynėse pelnė taurę. Tavo senelė buvo švelniausio būdo iš visų žirgų, kiek tik pažįstu, o manęs turbūt nesi matęs spiriančios ar kandančios. Viliuosi, kad užaugsis švelnus ir geras, neįgijęs netikusių įpročių. Savo darbą dirbk geranoriškai, risčia bėgdamas aukštai kelk kojas ir niekuomet nekąsk ir nespirk, net žaisdamas.

Niekada neužmiršau mamos patarimo, žinojau, kad ji – išmintingas senas žirgas ir mūsų šeimininkas ją didžiai vertina. Jos vardas buvo Kunigaikštienė, bet jis dažnai vadino ją Numylėtine.

Šeimininkas buvo geras, malonus žmogus. Skaniai mus šėrė, patogiai apgyvendino ir negailėjo gerų žodžių. Šnekindavo mus taip pat maloniai kaip savo mažus vaikus. Visi jį mėgome, o mama netgi mylėjo. Išvydusi prie vartų džiaugsmingai sužvengdavo ir pririsondavo artyn. Jis plekšnodavo ją, glostydamo ir sakydavo: „Nagi, senute, kaip

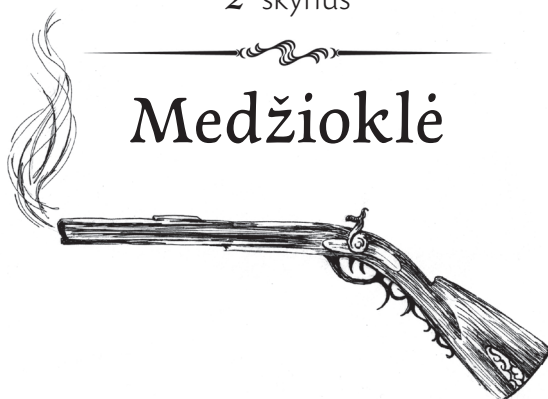
tavo mažasis Juodis?“ Aš buvau dulsvai juodas, tad jis mane vadino Juodžiu. Paskui kyštelėdavo man gabalėlį duonos, labai skanios, o mamai kartais atnešdavo morką. Visi arkliai prie jo prisiartindavo, bet man atrodo, kad mudu buvome jo numylėtiniai. Turgaus dieną mama visuomet veždavo jį į miestelį lengvu dviračiu vežimu.

Ten buvo ir toks Dikas, vaikščiodavo paskui plūgą; kartais jis ateidavo į mūsų pievą pasiskinti nuo gyvatvorės gervuogių. Pasisotinęs iki valiai imdavo, anot jo, smagintis su kumeliukais, mėtydamas į juos akmenis ir pagalius, kad tie pradėtų šoliuoti. Mes jo per daug nepaisėme, nes įstengdavome išsisukti, bet kartais koks akmuo pataikydavo ir užgaudavo.

Kartą jis vėl ėmė taip žaisti, bet nežinojo, kad yra stebimas. Gretimame lauke stovėjo šeimininkas ir žiūrėjo, kas dedasi, paskui akimirksniu liuoktelėjo per gyvatvorę ir nutvėręs Diką už rankos taip skėlė per ausį, kad šis net sustaugė iš skausmo ir nuostabos. Pamatę šeimininką pririsnojome artyn.

– Netikėli! – šaukė jis. – Nedorėli tu! Gainioji kumeliukus! Ne pirmas kartas ir ne antras, bet bus paskutinis. Štai, imk savo pinigus ir drožk namo, kad tavęs nė kvapo mano ūkyje neliktų.

Daugiau Diko nematėme. Senasis Danielius, kuris rūpinosi arkliais, buvo toks pat geras kaip ir šeimininkas, tad gyvenome puikiai.

KAI JAU BUVAU BEVEIK DVEJŲ, NUTIKO KAI KAS, KO NIE-
kuomet nepamiršiu. Buvo ankstyvas pavasaris, naktį
truputį pašalo, miškus ir pievas tebegaubė lengvutis rūkas.
Rupšnojome žolę su kitais kumeliukais pievos įduboje ir
išgirdome toluoje tarytum lojant šunis. Vyriausias iš mūsų
pakėlė galvą ir pastatė ausis.

– Skalikai! – tarė.

Ir tučtuojau nušuoliavo į aukštumėlę, o mes visi – jam iš
paskos. Iš ten pro gyvatvorę galėjome matyti kitus laukus.
Mano mama ir senas jojamasis šeimininko žirgas taip pat
stovėjo netoliese. Atrodė, jie suprato, kas dedasi.

– Aptiko kiškį, – tarė mama, – ir jeigu bėgs čionai, pama-
tysime medžioklę.

Netrukus per sudygusių kviečių lauką pro mus pralėkė
šunys. Tokio triukšmo dar nebuvo girdėjęs. Jie ne lojo, ne
kaukė, ne inkštė, bet nepaliaujamai visu balsu skalijo: „Au!
Au au au! Au au au!“ Paskui juos pasirodė vyrai ant žirgų, kai

kurie vilkėjo žaliais švarkais, visi šuoliavo kiek įkabindami. Senasis žirgas suprunksė ir nulydėjo juos nekantriu žvilgsniu. Mes, jaunieji kumeliukai, norėjome šuolioti kartu, bet jie greitai nutolo laukais, žemumoje tarytum stabtelėjo, šunys nustoję skalyti bėginėjo nuleidę nosis palei žemę.

– Pametė pėdsaką, – tarė senasis žirgas, – kiškis tikriausiai paspruks.

– Koks kiškis? – paklausiau.

– Ak! Nežinau, koks kiškis, gali būti kuris nors iš mūsų miško kiškių. Ir šunims, ir žmonėms kiekvienas kiškis tiks, kad tik galėtų vyti.

Neilgai trukus šunys vėl pradėjo skalyti „Au! Au au au!“ ir pasileido visu greičiu atgal per mūsų pievą, ten, kur virš upelio, atskirtas gyvatvorės, kyšojo aukštas skardis.

– Dabar pamatysime kiškį, – tarė motina, ir kaip tik tą akimirką pro mus miško link praskuodė iš baimės paklaikęs kiškis.

Šunys jį vijosi. Jie persirito pakrante, liuoktelėjo per tėkmę ir nudūmė lauku tolyn. Medžiokliai sekė jiems iš paskos. Šeši ar aštuoni raiteliai grakščiai įveikė kliūtį ir mynė šunims ant kulnų. Kiškis bandė prasibrauti pro tvorą, bet ji buvo per tanki, tuomet metėsi į šoną mėgindamas išbėgti į kelią, bet nespėjo – jį apspito šunys, pašėlusiai skalydami. Išgirdome spygtelėjimą ir viskas baigėsi. Prijojo vienas medžiotojas ir botagu nuginė šunis, nes tie būtų sudraskę kiškį į gabalus. Medžiotojas pakėlė žvėrelį už kojos, ši buvo įplėšta ir kraujavo, o visi džentelmenai atrodė labai patenkinti.

Taip apstulbau, kad iš pradžių nepastebėjau, kas vyksta prie upelio, bet kai ten pažvelgiau, išvydau liūdną vaizdą: du puikūs žirgai gulėjo nuvirtę, vienas kapanojosi tėkmėje, kitas dejavo pievoje. Vienas raitelis, visas dumblinas, ropštėsi iš vandens, kitas gulėjo ramus.

– Jis nusilaužė sprandą, – tarė motina.

– Taip jam ir reikia, – pridūrė vienas kumeliukas.

Ir aš taip maniau, bet motina mums nepritarė.

– Na, ne, – paprieštaravo ji, – nereikia taip sakyti. Bet nors aš ir sena, daug mačiau ir girdėjau, niekada nesupratau, kodėl žmonėms taip patinka šis sportas. Jie dažnai susižeidžia, dažnai sužaloja puikius žirgus ir nuniokoja laukus, ir vien dėl kokio kiškio, lapės arba elnio, kurį galėtų kaip nors kitaip lengviau pasigauti, bet mes tik arkliai, tad nežinau.

Kol mano mama taip kalbėjo, stovėjome ir žiūrėjome. Prie nukritusio jaunuolio subėgo daug žmonių, bet viską regėjęs mano šeimininkas pakėlė jį pirmas. Jaunuolio galva nusviro atgal, rankos nukaro, visi vyrai atrodė labai rimti. Triukšmas nutyko, nutilo net šunys, tarytum suprasdami, kad kažin kas negerai. Jaunuolis buvo nuneštas į šeimininko namus. Vėliau girdėjau, jog tai buvęs jaunas Džordžas Gordonas, skvairo vienturtis, dailus jaunuolis ir šeimos pažiba.

Dabar sukrusta jodinėti į visas puses – pas daktarą, pas kalvį ir, be abejo, pas skvairą Gordoną pranešti jam apie sūnų. Atėjęs apžiūrėti žolėje gulinčio ir dejuojančio juodbėrio, kalvis ponas Bondas iščiupinėjo jį visą ir papurtė galvą – viena

žirgo koja buvo lūžusi. Tada kažkas nubėgo į šeimininko namą ir grįžo su šautuvu. Pasigirdo garsus pokštelėjimas ir baisus žvingtelėjimas, paskui viskas nutilo. Juodbėris nebejudėjo.

Motina atrodė sunerimusi, ji sakė tą žirgą pažinojusi daugybę metų, jo vardas buvęs Rob Rojus. Puikus žirgas, nė kiek nenartus. Daugiau į tą lauko galą ji niekada nebeidavo.

Praėjo kelios dienos ir mes išgirdome pratisai gaudžiant varpus. Pažvelgę pro vartus pamatėme ilgą, keistą juodą karietą, uždengtą juodu audeklu ir traukiamą juodų žirgų. Paskui ją slinko kita karieta ir dar kita, ir dar, ir visos buvo juodos, o varpas nepaliaujamai gaudė. Jaunasis Gordonas buvo vežamas į kapines palaidoti. Jis jau nebejodinės. Kaip buvo pasielgta su Rob Rojumi, niekada nesužinojau, bet viskas nutiko dėl vieno mažo kiškelio.

Pratinuosi prie kamanų

DABAR PRADĖJAU GRAŽĖTI: KAILIS TAPO GLOTNUS, minkštas ir juodai žvilgėjo. Ant vienos kojos turėjau baltą puskojinę, o kaktoje – dailią baltą žvaigždę. Buvau laikomas gražuoliu. Iki ketverių metų šeimininkas manęs nepardavė. Sakydavo, berniukams nedera dirbti kaip vyrams, o kumeliukams – vargti kaip arkliams, ligi galutinai suaugęs.

Kai sulaukiau ketverių, manęs pažiūrėti atėjo senasis skvairas Gordonas. Jis patikrino mano akis, dantis ir kojas – apčiupinėjo iki pat apačios, paskui turėjau vaikščioti, risnoti ir šuoliuoti jo stebimas. Atrodo, jam patikau.

– Kai bus gerai išjodinėtas, taps puikiu žirgu, – tarė.

Šeimininkas pažadėjo pats mane pripratinti prie kamanų, sakė nenorįs, kad kas įgąsdintų ar sužalotų. Ir jis negaišo – jau kitą dieną pradėjo mane mokyti.

Gal ne visi žino, kas tai yra, todėl papasakosiu. Išjodinėti – tai pripratinti žirgą prie balno ir kamanų ir išmokyti nešti ant nugaros vyrą, moterį arba vaiką. Žengti tik ten, kur jie nori,

Apie knygą ir autorę

Jūsų rankose – tikra vaikų literatūros klasika tapęs Anos Siuvel (angl. Anna Sewell) kūrinys „Juodasis Gražuolis“, pasirodęs 1877 m. Tai viena populiariausių ir labiausiai perkamų visų laikų knygų, iki šiol aktuali dėl joje keliamų visiems svarbių klausimų.

Ana Siuvel gimė 1820 m. Anglijoje, Didžiajame Jarmute, Norfolke, ir netrukus su šeima persikėlė gyventi į Londoną. Mergaitė buvo itin artima su savo motina Meri, puikia mokytoja ir rašytoja, pagarsėjusia ir dėl savo pažiūrų – priklausė judėjimui prieš vergiją. Meri savo vaikus mokė pati, tad Ana, dar prieš pradėdama lankyti mokyklą, jau buvo pamilusi gamtą, gyvūnus ir istoriją. Be to, vėliau ji padėdavo motinai redaguoti jos knygas.

Būdama 14 metų, Ana, visada buvusi itin aktyvi, patyrė sunkią kulkšnių traumą ir nuo to laiko nebegalėjo vaikščioti. Ji buvo priversta daugiau būti namie, jos gyvenimas visiškai pasikeitė. Kad neuobodžiautų, ji ėmė domėtis žirgais ir ištisas valandas praleisdavo vežiodama tėvą į darbą. Ši veikla tik dar labiau ją suartino su žirgais. Visa tai greičiausiai ir lėmė, kad vieną dieną Ana Siuvel nusprendė parašyti savo pirmą ir paskutinę knygą. Autorė baigė ją būdama 57 metų, likus penkiems mėnesiams iki savo mirties, bet apie „Juodojo Gražuolio“ būsimą sėkmę suprasti spėjo.

Knygoje vaizduojama XIX a. Anglija, kurios tuometė pramonė buvo itin priklausoma nuo arklių. Deja, jų darbo ir gyvenimo sąlygos dažnai būdavo nepavydėtinos. Pavyzdžiui, daugelis žmonių norėdavo,

kad jų žirgų vadelės būtų kuo smarkiau įtemptos ar kad žirgams dėl mados būtų nupjaunamos uodegos. Mažai kam rūpėdavo, kad žirgui tai kelia skausmą. Su visomis šiomis žmonių sukeltomis negerovėmis vienaip ar kitaip susiduria ir Juodasis Gražuolis. Tačiau lygiai taip pat jis patiria ir žmonių gerumą, pripildantį jo gyvenimą šviesesnių spalvų.

Tai nepaprastai paveiki vieno žirgo gyvenimo istorija, papasakota iš paties Juodojo Gražuolio perspektyvos, leidžianti skaitytojui pamatyti žmogų ir jo elgesį iš šalies, skatinanti atjausti kiekvieną gyvą būtybę. Beje, nors „Juodasis Gražuolis“ laikoma vaikų literatūros klasika, iš tiesų rašytoja nesiekė parašyti knygos vaikams. Ji norėjo šiuo kūrinio paskatinti suaugusius žmones atkreipti dėmesį į tai, kaip kartais netinkamai jie elgiasi su žirgais ir kaip šie dėl to kenčia. Priversti susimąstyti, kad kiekvienas yra vertas pagarbos ir kad žmogus nėra aukščiau nei už vieną gyvą padarą. Ir Anai Siuvel tikrai pavyko prisibelsti į daugelio širdis – juk kitaip nelaikytumėte šios knygos savo rankose.

Goda Baranauskaitė-Dangovienė

„Juodasis Gražuolis“ – visame pasaulyje žinomas ir skaitytojų pripažintas autorės Anos Siuvel (Anna Sewell, 1820–1878) kūrinys apie nepaprastą žirgo gyvenimą XIX a. Anglijoje. Puikiam žirgui, vardu Juodasis Gražuolis, tenka patirti visko. Iš pradžių gyvenęs jaukiuose ir kupinuose meilės namuose, vėliau jis yra priverstas patirti ir sunkią žirgo nemylinčio žmogaus ranką. Skaitytojas iš žirgo pasakojimo sužino netikėtų ir įdomių dalykų apie to meto aplinką ir žmonių gyvenimą, o šviesi knygos pabaiga sukelia daug jautrių minčių apie žmogaus ir gyvūno ryšį.

Redaktorė *Giedrė Kmitienė*

Korektorė *Goda Baranauskaitė-Dangovienė*

Maketavo *Lina Eitmantytė-Valužienė*

Tiražas 3000 egz.

Išleido leidykla „Nieko rimto“

Dūmų g. 3A, LT-11119 Vilnius

www.niekorimto.lt

Spausdino UAB BALTO print

Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius

www.niekorimto.lt

Užsuk, net jei tu ir ne vaikas

Ar kada pagalvojote, kas nutiktų, jei labai norėtumėte
ką nors pasakyti, bet negalėtumėte?

Kaip pasikeistų pasaulis, jei visi, pastebėję neteisybę,
nenumotų ranka ir nenuieitų šalin?

O ką jaučia žirgas, kai juo jojate?

Juodasis Gražuolis visuomet atlieka savo pareigą sąžiningai ir
savęs negailėdamas. Deja, žmogus jam ne visada atsidėkoja
tuo pačiu ir pamiršta, kad ne tik jis, bet visos pasaulio būtybės
yra vertos meilės ir pagarbos.

